

טהרת הכהן השורף את הפרה

• דף ב •

הרב יוסף שליט

.א.

הגמ' ביומא דף ב מביאה את דברי המשנה בפרה א, יד: "מטמאין היו הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו, להוציא מלבן של צדוקין, שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית". ובגלל שהיו מקילים בפרה לעשותה בטבול יום מסיימת הגמ': "ותקינן לה רבנן כלי גללים, כלי אבנים וכלי אדמה, דלא ליקבלו טומאה, כי היכי דלא ליזלזלו בה".

ונחלקו הראשונים בביאור הדבר. מדברי רש"י נראה שהדברים כפשטן, שהיו מטמאים את הכהן בטומאה דאו' כדי שיהיה טבול יום ולהוציא מלב הצדוקין שטענו שפרה כשירה רק במעורבי שמש ולא בטבול יום. אך תוס' בד"ה "להוציא מלבן של צדוקין" כתבו: "לאו בטומאה דאורייתא מטמו ליה דלא הוי מזלזלי בה כולי האי... אלא כדתנן בפ"ג דמסכת פרה (מ"ח) סמכו ידיהם על ראשו ואומרים לו אישי כ"ג רד טבול אחת דמחמת שנוגעין בו חשבינן ליה כטמא טומאה דרבנן דאחיו הכהנים חשיבי כטמאים לגבי דידיה דבגדיהם מדרס לחטאת כדפרישית". ומבואר שהיו נוגעים הכהנים בכה"ג, כדי שיטבול ונחשב טבול יום מדרבנן, הואיל ועשו מעלה בפרה שהכהנים חשובים טמאים לגבה.

מדברי הרמב"ם מדויק כדעת רש"י, שפסק בהלכות פרה אדומה א, יד: "הצדוקין היו אומרים שאין מעשה הפרה כשר אלא במעורבי שמש, לפיכך היו ב"ד בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו וטובל ואח"כ עוסק בה כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורים מהעולה על רוחם לא מן הקבלה". ומבואר שטומאת הכהן היתה בטומאת שרץ, ולא בטומאת מדרס כמו בדעת התוס'.

ב.

ובשו"ת בן פורת חלק ב סימן ב לגר"י ענגיל נתקשה איך הקלו בפרה כ"כ, שרק מפני מח' הצדוקין היו מטמאים הכהן. וכי בגלל הרשעים אנו נקל בטהרת פרה אדומה? ומבאר שם חידוש גדול, שלעולם היו מטמאים הכהן גם לפני מח' הצדוקים, וזאת בכדי להוסיף על טהרת הכהן. ומבאר הדבר עפ"י דברי הרמב"ם שכתב על המשנה בפרה פ"ג מ"ב שהיו מגדלים תינוקות ע"ג סלע כדי שישאבו מים לצורך טהרת הפרה. ומחדש הרמב"ם שם שכל דברי המשנה הם רק למקום שאין לנו אפר פרה בשביל לטהר את העוסקים בה, אבל אם יש כבר אפר פרה אז מזים על כהן ומטהרים אותו, ולא צריך כלל לגדל התינוקות בצורה שלא יטמאו מעולם.

זה לשון הרמב"ם בפירוש המשנה שם: "ומה שאתה צריך לדעת שאין הענינים הללו הכרחיים בכל מקדש מי חטאת שלא יהא אלא באופן זה, אלא הכוונה כמו שאבאר לך... ואם נתאר לנו שלא נמצא איש טהור אלא הכל טמאין טומאת מת כמו בזמנינו, זה היאך אפשר שיטהר כהן השורף את הפרה... לפיכך אמר שאפשר לנו למצוא עצה כדי שימצאו בני אדם שאין עליהם טומאת מת כלל, ועם זאת נרחיק אותם כפי יכלתינו מלנגוע באפר, ויהיה הקדוש בכלים שאין מקבלים טומאה ויזו על הכהן הזה השורף ויטהר. אבל אם היה אצלינו איש טהור ידוע, אין אנו צריכים שום דבר מכל זה, אלא אם בא כל מי שבא והזה עליו שלישי ושביעי נעשה גם הוא טהור וישורף את הפרה ואינו זקוק לשום דבר מכל זה. ואין הבדל בין האדם שלא נטמא כלל במת או שנטמא כל ימיו וטבל והוזה עליו שלישי ושביעי, ולא עוד אלא שזה שהוזה עליו יש לו מעלה יתרה בטהרה, לפי שהכתוב כבר גזר עליו שהוא טהור ולפיכך לא נחוש לו מקבר התהום אלא אם נתברר. ולשון התוספתא מעשים אלו עשו כשעלו בני הגולה דברי ר' יהודה, כלומר שלא היה אצלם איש טהור".

מבואר בדבריו שיש עדיפות לאדם שנטהר, על אדם שלא נטמא, שכן הכתוב גזר עליו שהוא טהור ולכך אין לחוש לו משום טומאה.

ולפי"ז חידש הגר"י ענגיל שלכך היו מטמאים הכהן ומטבילים אותו, כדי שיהיה טהור מגזרת הכתוב, ובזה לא נצטרך לחוש לו מטומאת התהום או טומאות אחרות,

הואיל וגזרו עליו שהוא טהור. רק שהיו ממתנינים לו שיעריב שמשו. ומשום הצדוקים תקנו שלא יחכו לערב שמש, אלא יעסוק בפרה באותו יום.

ג.

והראה לי הרב יצחק ביסמוט הי"ו בדעת יוסף פרה ג ה. מערכה יד שמדייק בדברי הרמב"ם שגם לימות המשיח יטמאו הכהן לפני שיעסוק בפרה. שכן פסק הרמב"ם בהל' פרה אדומה פרק ג הלכה ב: "כיצד שורפין אותה, זקני ישראל היו מקדימין ברגליהן להר המשחה ובית טבילה היה שם, וכהן והמסעדין בשריפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין להר המשחה, ומטמאין את הכהן וסומכין הזקנים את ידיהם על הכהן ואומרים לו טבול אחת". והרי הרמב"ם פוסק שם בסוף פרק ג שאת הפרה העשירית יעשה מלך המשיח.

מבואר, שגם לזמן המשיח יטמאו הכה"ג. וקשה, מה צורך להוציא מלב הצדוקים לימות המשיח? אלא מבואר כנ"ל, שיש דין לטבילת הכהן כדי שיהיה טהור מגזרת הכתוב.

ולא הודענו מו"ר המהר"י ענגיל מה מקור הרמב"ם לחידושו הנ"ל.

ד.

וחשבתי להביא ראייה ולגלות מקור ולבנות ייסוד לדין הנ"ל ממשנה מפורשת באהלות.

מבואר במשנה אהלות יח א שלדעת ב"ה הרוצה לבצור כרם בבית הפרס, ורוצה שהיין יהיה טהור, צריך להזות על הבוצרים שלישי ושביעי. ורק אז יכולים לבצור הענבים ליין וישארו הענבים טהורים. ומבאר הרמב"ם שם, שרבנן ביטלו את הגזרה שהבוצר ליין הוכשרו הענבים משום שבבית הפרס ישר נטמאים, ולכך הקילו שלא יחשבו מוכשרים בתנאי שיטהר את הבוצרים בהזאה.

והנה הרמב"ם פסק דברי המשנה בהל' טומאת אוכלין יא ה וכתב: "כרם שהוא עומד בבית הפרס הבוצר אותו לגת אינו מוכשר כל זמן שהוא בבית הפרס הואיל וטומאת בית הפרס מדבריהם והבוצר לגת הוכשר מדבריהם הקלו בגזירה זו ולא גזרו עליו שיהיה מוכשר עד שיצא מבית הפרס, לפיכך הרוצה לבצור בבית הפרס

לגת בטהרה, מטהר את הבוצרים ואת הכלים, ומזה עליהם שלישי ושביעי ומעריב שמשן, כדי להכיר שאין מקילין בטומאת בית הפרס אלא מפני שהוא ספק".

הראב"ד שם חולק על הרמב"ם וכתב: "א"א, בחיי ראשי אין דעתי מקבלת דבריו שיהיו אותן הענבים היין היוצא מהן טהור לאוכלי טהרות, אבל הם ספק, ומפני מה מזין על הבוצרין, כדי שלא לטמא חולין שבארץ ישראל בידיים לפיכך מטהרין אותן מטומאה ודאי".

ומבואר בדברי הרמב"ם, שכל מה שמזים על הבוצרים הוא כדי להכיר שלא מקילים בבית הפרס. וא"כ יוצא, שאין צורך בעצם ההזאה, שכן היא רק כדי להכיר. ולכך חולק הראב"ד ומבאר, שהיו מזים על הבוצרים מפני טומאתם הודאית, אך ישארו טמאים מספק משום בית הפרס.

ובחזו"א אהלות כד י נתקשה בביאור דברי הרמב"ם שכן פסק הרמב"ם שמטהרים את הבוצרים, וא"כ מראה שההזאה פועלת טהרה, ומאידך מבאר שזה יוצר היכר לכך שמלא מקילים בבית הפרס. ואם צריכים הזאה מעיקר הדין לטהר אותם, אין בדבר היכר. ומבאר שם שאף שהם כבר בחזקת טהורים, חוזר ומטהר אותם. אך מתקשה שם מדוע לטהר את הטהורים? ויתכן שזה באור קושיית הראב"ד שם חיי ראשי וכו'.

ה.

אך נראה שמשם למד הרמב"ם את יסודו, שבאמת מי שמטהרים אותו הוא יותר טהור ממי שהיה בחזקת טהרה קודם, ולכן אף שהבוצרים טהורים, מטהרים אותם שוב ע"י הזאה וטבילה, שיהיו טהורים בגזירת הכתוב. ובזה הרמב"ם מבואר נפלא לשיטתו בפירוש המשניות בפרה הנ"ל.

והחזו"א שם הוסיף להקשות על דברי הרמב"ם שסיים שאחר שמזים עליהם מעריב שמשן. וקשה למה צריך הערב שמש? הרי אחר שטבלו כבר טהורים לחולין, וכל

מה שצריך הערב שמש זה רק לאכילת תרומה וקודשים. וכך מבואר בפסק הרמב"ם בטומאת אוכלין ח"י"ז שאשה טבולת יום קוצה חלתה אף לפני הערב שמש¹. אך לביאורינו הנ"ל מבואר שמחכים להערב שמש כדי שיהיה טהור מגזרת הכתוב. וכמו שהיו עושים לכהן לפני תקנת הצדוקים, שהיו מטמאים ומעריב שמשו שיהיה טהור מגזרת הכתוב. ורק מפני שלא יגידו שחוששים לדברי הצדוקים, חזרו לעשות את הפרה לפני הערב שמש.

¹ ועיי"ש שרצה ליישב שלרמב"ם צריך לטהר את הבוצרים שיהיו טהורים לתרומה. ולכן צריך להזות עליהם אע"פ שהיו טהורים משום שמפורש בזבחים צט שמי שהסיח דעתו מטומאת מת חייב הזאה לאכילת תרומה. ומבאר שכנראה גרס כך הרמב"ם במשנה. אך לדברינו מיושב הכל, אף ללא שינוי גירסת המשנה ודוק.